

ПАТРИЈАРХ СРПСКИ ПАВЛЕ ДА НАМ БУДУ ЈАСНИЈА НЕКА ПИТАЊА НАШЕ ВЕРЕ

XI - Ко је била жена Кајинова? Какав је смисао Божје наредбе Авраму да убије свога сина?

ПИТАЊЕ: Прочитао сам у Гласнику одговор на питање: „Ко су синови Божји“, у Првој књизи Мојсијевој. Но још раније прочитао сам негде излагање Васе Пелагића о Кајину и његовој жени. Ко је била жена Кајинова, кад поред њега није било никога на земљи сем Адама и Еве? Онако како је ова ствар постављена код Пелагића, заиста уноси забуну и недоумицу и међу верне.

Какав је смисао Божје наредбе Авраму да убије свога сина?

ОДГОВОР: Најбољу карактеристику Васе Пелагића сматрам да је дао Јован Скерлић, упоређујући га са Антом Старчевићем, једним фанатиком националне страсти, у коме је дошло до ерупције „пригушене народне енергије и експлозије једне неукроћене природе.“ У својим говорима и чланцима „Старчевић не размишља, не посматра, не доказује; разум и разлог за њега мало значе.“¹ Он је, како вели Скерлић, „у првом реду био негативан дух, одрицатељ, рушитељ. Он је негатор на свима линијама, у свим правцима.“²

Готово истим речима говоре поједини савремени писци о Васи Пелагићу: „...он у свакој прилици... настоји да читаоцу наметне своју основну идеју, свој поглед на свијет, а његова основна идеја којом је он опсједнут и суштина његовог погледа на свијет – јесте критика и негација свега постојећег, обарање и дисквалификовање свих институција и свих норми постојећег друштвеног поретка. Сваки његов спис је пропагандистички и агитаторски у пуном смислу ријечи, критичан и деструктиван до крајње консеквенце, тенденциозан и прожет утилитаризмом до највеће мјере.“³ Поред таквог става, Пелагић има и нарав „која увијек реагира под импулсом његовог борбеног и необузданог темперамента, опирући се свакој систематичности у раду, не признавајући никаква ограничења ни правила.“⁴ Други један социјалистички писац вели о Пелагићу: „Сви ови разлози и докази не значе богзна колики прилог науци, али је и поред тога овај Пелагићев спис од педесетак

страница (= „Умовање здравог разума“) одиграо значајну улогу у разбијању религиозне заосталости маса. У томе и лежи његова вредност.“⁵

„Можда Пелагићеви погледи на Цркву као институцију, а религију као један од облика друштвене свести нису били научно правилни и марксистички доследни, мада им се у извесној мери може приписати и карактер вулгарног рационализма, антирелигиозна пропаганда Васе Пелагића значила је снажан допринос у борби против мрачњаштва и клерикализма, у борби за ствар социјализма.“⁶

Упоређујући једног с другим, Скерлић ће рећи: „Између распопа Старчевића, фанатичара национализма, и распопа Васе Пелагића, фанатичара социјализма и атеизма, постоји велика духовна сличност.“⁷ Обојица су наши људи, који кад скрену у страну, у крајност, немају мере ни обзира ни према логици ни према стварности.

Очекивати од једног човека ове врсте, да питање из Библије и вере постави добронамерно и потражи на њега одговор мирно и објективно, било би узалуд. Пелагић је питање и поставио и решавао у циљу омаловажавања Светог Писма и свега у вези с њим. „Чисти разум јако се чуди“, вели Пелагић, „што обични разум и Црква проповијеђаху да се од Адама и Еве род људски наплодио, кад и по ријечима самог Светог Писма они не имадоше ниједне кћери. Ваљда је њихов син Каин дјецу рађао! То је и смијешно и неприродно и ужасно – и сваки иоле поштени и паметни поп мора се стидјети овакву петљанију и несмислицу проповиједати. Јер ово је булазнење грозније од оног које болесник у врућици чини.“⁸

На другом месту Пелагић поставља питање: „Како се може звати Светим Писмом једна књижурина која је испуњена најкрупнијим лагаријама од почетка до краја?“, па за доказ те тврдње наводи: „У том накарадном Светом Писму каже се да је се род људски намножио од Адама и Еве, а само каже да они нису имали ни једне ћерке, него само три сина. По томе, два брата Каин и Авел рађали су децу између себе, без жена. О, ужасна суманутост Светог Писма!“⁹

Све ово Пелагићево излагање и позивање на Свето Писмо почива на претпоставци да ћемо узети за готово његову тврдњу да заиста у Библији пише да Адам и Ева рађају само синове, „не имадоше ни једне кћери“. Но учинивши напор да отворимо ту књигу, наћи ћемо нешто сасвим друго, то јест да су по Светом Писму Адам и Ева, за време свога дугог живота, имали и других синова, сем она три, и мноштво кћери: „И поживје Адам... рађајући синове и кћери.“ (1. Мојсијева 5, 4) Уз то јасно се вели да је Кајин имао жену (1. Мојсијева 4, 17). Само недобронамерном читаоцу би ове тврдње промакле из вида, а злонамерни би их прећутао или негирао.

Зато би ову „петљанију“ чистог разума Пелагићевог, и његово „јако чуђење“, сваки иоле поштен и паметан поп и верник могли оставити по страни и не бакћати се око њих. Али се тиме не би дао одређени одговор на питање ко је била жена Кајинова, а оно се јављало не само у глави Васе Пелагића, него код појединаца и у старини, те су се њиме позабавили и поједини између Светих Отаца. Користићемо прилику да изнесемо њихове одговоре на ово питање.

У свом тумачењу Књиге Постања, Свети Јован Златоуст говори овако: „И позна Кајин жену своју и роди Еноха. Но може бити да ће неко запитати: „Како је то Кајин имао жену, кад Писмо нигде не помиње о некој жени.“ „Не чуди се томе, љубазни“, одговара Свети Јован, „Божанско Писмо не чини нигде тачно набрајање женског пола, него избегавајући све сувишно, укратко помиње мужеве, и то не све. Па и о њима излаже нам укратко, на пример да је тај и тај родио синове и кћери и умро. И у овом случају може се сматрати да је Ева после Кајина и Авела родила кћер коју је Кајин и узео себи за жену. Будући да је то било у почетку, а међутим, род човечји требало је да се множи, то је и било дозвољено да се жени са сестрама.“¹⁰

Слично казивање налазимо и код Блаженог Августина: „Кад је род људски, после прве заједнице мужа, створеног из праха, и жене створене из ребра мужа, имао потребу у сједињењу мушког пола са женским, да би се умножио путем рађања, а других људи, осим рођених од двоје првих, није било, то су мужеве морали узимати за жене своје сестре. Колико је то била ознака најстаријег времена због неопходности, толико је постала за осуду доцније због забране са стране вере.“¹¹

Још потпуније тумачење пружа нам Блажени Теодорит Кирски. Као Свети Јован Златоуст, и он поставља питање: „Кога је Кајин узео за жену?“ (1. Мојсијева 4, 17), па онда одговара: „Очевидно сестру. Тада то није значило кривицу, зато што то није бранио никакав Закон. Сем тога, није било могуће друкчије размножавање људи.“¹² Несумњиво да је Бог могао створити, на исти начин на који је створио Адама од земље, или Еву од Адама, и жену Кајину, али то није учинио, него је допустио да и Кајин и Сит узму за жене своје сестре. Размножавање првих људских бића, не на неки други начин, него узимањем сестара, лежи у дубоким разлозима јединства људског рода, на шта Блажени Теодорит особито указује у свом даљем тумачењу: „Богу то је било угодно да од

једног мужа и једне жене произведе сва племена људска, прво да би, потичући од једног пара, они знали за јединство природе, а затим, будући изникли из једног корена, да би живели у слози. Јер ако се и при оваквом поступку Бога свију, људи одважују на хиљаде убистава, на шта ли би се тек одважили кад би сматрали себе потомцима разних родоначелника? Због тога је Бог и створио од земље једног човека, а од њега створио једну жену, и од њих онда напунио човечјим родом целу васељену. Због тога разлога Он је допустио у почетку сажихе брата са сестром. А кад се народ размножио, овакав брак је забранио као незаконит. С тим у вези, заједно са Нојем, спасавао је у ковчегу, са његовим синовима и жене им, да би њихови синови ступили у брак са сестрама од стричева.¹³ У Мојсијевом Закону подробно су набројани степени сродства у којима је брачна веза забрањена (3. Мојсијева 18, 6-17). Она иде до четвртог степена крвног сродства, те брак између браће и сестара од стричева, тетака и тако даље није забрањен, што код Јевреја важи и данас. Код појединих народа у старини, цареви су по правилу узимали своје сестре за жене - код Египћана, у Јужној Америци код Инка, и тако даље.

И у новије време налазимо исто казивање о Кајину и његовој жени: „Овде се њему (=Кајину) од жене – која је, због немања другог рода сем Адамовог, могла бити само сестра – рађа син Енох.“¹⁴ Савремени грчки библиста, архимадрит Јоил Јанакопулос, у свом тумачењу овог места Књиге Постања каже: „Кајин узима за жену своју сестру, јер Бог тако нареди да сви ми људи потичемо од једног пара прародитеља.“¹⁵

Док је у Старозаветној Цркви брачна веза између крвних сродника била забрањивана закључно са трећим степеном, у Православној Цркви ова се забрана протеже до седмог степена (апсолутно до четвртог степена закључно). У хришћанској свести до данас, поштовање сродства тако је учвршћено да се осећање стида јавља и при помену брака између блиских сродника, баш као што помиње Блажени Августин за његово доба: „Мада је у прво време човечјега рода било дозвољено ступати у брак са сестрама, но осећање одбојности према томе је тако велико као да те дозволе није било никада.“¹⁶

Људи материјалистички настројени, према своме учењу о релативности морала, указаће на библијско казивање о брачној вези између браће и сестара и свакако рећи: „Кад би морални принципи потицали од Бога, били нешто апсолутно, зар овај поступак не би значео нешто неморално?“ Сасвим је могуће да овакво питање падне на ум и некоме од верних.

По православном схватању, у овој ствари треба имати у виду да нема другог мерила добра и зла, моралног и неморалног, изнад воље Божје. Грех, морално зло, односно неморално је оно што Бог наређује да учинимо, а ми не учинимо; или што Бог забрањује да учинимо, а ми учинимо. Кад Бога не би било, ни добра ни зла, као моралних појмова не би било. Зато што Бог постоји, постоји и морално добро, јер оно потиче само од Њега, по речи господа Исуса Христа: „*Нико није добар осим једног Бога.*“ (Марко 19, 17)

Овај принцип јасно изражен налазимо и код старих хришћанских писаца и Светих Отаца. Тако Тертулијан исправно каже: „Ми заиста, према своме схватању једно изражавамо: да је оно што Бог заповеда добро, и то добро највеће. Сматрам да је дрско расправљати да ли је добра божанска заповест. Јер нисмо дужни да је извршимо зато што је добра, него зато што је Бог наређује. За прихватање покорности, важнији је ауторитет наредбодавца, него корист вршиоца. Је ли добро казнити или није? Зашто премишљај! Бог наређује.“¹⁷ Разуме се да заповест Божја увек има у виду морално добро људи, као што вели Свети Јован Златоусти: „Што нам служи на добро, то Бог хоће, и што Бог хоће, то нам служи на добро.“¹⁸

О вољи Божјој као једином мерилу добра и зла, Свети Јован каже на другом месту: „Што бива по вољи Божјој то, мада изгледа рђаво, боље је од свега; а што је противно и неугодно Богу то, мада изгледа најбоље, горе је и незаконито од свега. Ако неко изврши чак убиство по вољи Божјој, то је убиство боље од сваког човекољубља. Ако ли неко поштеди и покаже човекољубље против воље Божје, та ће поштеда бити преступнија од сваког убиства. Дела бивају добра и зла не само по себи, него по Божјем одређењу о њима. И да се ти увериш у истинитост тога чуј ово: Некад је Ахав, заробивши једног сирског цара, сачувао му живот, посадио га поред себе (на кола) и отпустио с великом чашћу. Тада је један пророк, дошавши своме ближњем, рекао: „По речи Господњој, биј ме!“ И не хтеде човек да га бије. И рече му: „Што ниси послушао гласа Господњег, зато, ево, кад отидеш од мене, лав ће те заклати. И отишав од њега, нађе га лав и закла га. И нађе другог човека и рече: „Биј ме!“ И онај га изби и израни (3. Царевима 20, 35-37). Шта може бити чудније од тога? Који је избио пророка, остао је читав, а који га је поштедео – кажњен. Знај, кад Бог нареди, тада не треба расуђивати о својству самог дела, него се само покорити. И ето, да први не би поштедео пророка из уважења према њему, пророк му није рекао просто: „Биј ме“, него: „По речи Господњој“, то јест Бог је наредио, ни за шта друго не питај... Видиш како је (Ахав) осуђен за

човекољубље и какву је казну претрпео за поштеду. А други извршио убиство и заслужио похвалу. Ето Финес, у трен ока извршио је два убиства, убио мужа и жену (4. Мојсијева 25, 8) и награђен свештенством. Тако он не само није руку своју оскврњио крвљу, него ју је учинио још чистијом.“¹⁹

И раније и сада, како примећује професор доктор Атанасије Поповић: „Православни богослови моралисти сматрали су и сматрају вољу Божју као основни и главни принцип моралног добра, као главну и највишу норму морала и главно мерило добра и зла, као последњи и крајњи основ моралног поретка.“²⁰ Према свему томе, за наше мисли, речи и дела нема другог мерила, које су од њих добре, а које зле, сем воље Божије. **Правно, јуродички дозвољено и недозвољено, може постојати и да Бога нема, јер је право ствар људи, друштва и његових односа. Али морално добро или зло, порок и врлина не могу постојати без Бога и воље Његове.**

С тим у вези, још треба имати у виду да смисао појединих наредба и забрана Божјих ми схватамо својим умом, до других, пак, не достижемо, јер надилазе наш ум, али смо дужни да и њих испунимо с убеђењем да Бог зна зашто их је донео и због чега су нам потребне. Инсистирати на томе да Божје наредбе пошто-пото буду у сагласности са нашим умом значило би нам ум стављати изнад Бога, тражити да Бог свој ум и своје мисли подреди нашем, прописивати Њему законе, а не прихватити да их Он нама прописује. Тако судећи Закону Божјем, ми бисмо себе дигли на висину врховног законодавца. Да то не може бити добро и да сем гордости у таквом схватању не би било ничега другог, мислим да је јасно само по себи.

Са овог становишта треба да процене свој став они верни који не могу да схвате поједине наредбе Божје, на пример да је Бог, Који је љубав, могао наредити Авраму да убије сина свога Исака и принесе Му на жртву, и који веле да такву заповест не би могли извршити. Они сматрају да причинити такав бол оцу, само да би он показао послушност према Богу, не приличи ни Богу правде, а камоли Богу љубави, без обзира што је у последњем моменту Анђео Божји спречио већ подигнуту руку Аврамову да изврши убиство сина (1. Мојсијева 22, 1-12). Не треба много објашњавати да се схвати да такав став значи стављати на свој кантар љубав Божју, уместо обратног поступка, што само показује да они нису узрасли до разумевања да љубави веће од љубави Божје нема и не може бити.

Тако мерећи љубав Божју, они не стижу до сагледања да је Бог учинио несравњиво више од онога што је тражио да Аврам учини за Њега: „...дао је Сина Свога Једнороднога, да сваки који верује у Њега, не погине, него да има живот вечни.“ (Јован 3, 16) Са правом је могао тражити од Аврама да Му врати сина кога му је дао, а Бог је дао на смрт Сина Свога за нас недостојне; тражио је да то учини за Њега, Светог и Праведног, а Он је Сина Свога дао за нас грешне и неправедне.

Затим, величина вере Аврамове надвисила је његов родитељски бол и дала му снаге да га поднесе. Он је веровао речи Божјој да ће му се у Исаку семе назвати (1. Мојсијева 21, 12), то јест да ће Исаак имати деце, а Аврам од њега потомства. Снага вере да је Бог, Који му је даровао Исака кад није било наде да има сина, због Сариног неплодства и престарелости, кадар да Исака васкрсне из мртвих и тако одржи Своје обећање „у Исаку ће ти се назвати семе“, како о томе казује и апостол Павле (Јеврејима 11, 18-19), давала му је снагу да одлучно врши Божју заповест. С друге стране, нећемо спорити да је ова заповест заиста тешка и „превазилази снагу (обичне) људске природе“, како вели Свети Григорије Богослов. „Ја сам задивљен тиме како је само могао праведник саслушати ове речи...“²¹

Исти Свети отац објашњава да је ово кушање Бог упутио Авраму не зато да Он (=Бог) сазна његову веру, него „зато да би и савременици и потомци до садашњег времена научили се да слично праоцу имају такву исту љубав (Богу) и показивали такву послушност заповестима Господњим.“²² Сличну мисао износи и Блажени Августин: „Аврам је стављен под искушење да убије свог љубљеног сина Исака, да би његова врлина послушности постала очигледна, не за Бога, него за даље векове.“²³

То што многи од нас не би могли поступити као Аврам, само значи да је наша вера још мала. А то, још боље него ми, зна Бог, па свакако не би ни тражио од нас што је тражио од Аврама. Али се морамо трудити да своју веру јачамо, подсећајући се стално да нам Син Божји, жртвовани ради спасења свију нас, поручује: ***„Ко љуби оца или матер више него Мене, није Мене достојан, или ко љуби сина или кћер више него Мене, није Мене достојан.“*** (Матеј 10, 37)

Разумљиво да ће један материјалиста, за кога Бог не постоји, у свему овоме априори заузети сасвим супротан став. Библија за њега не може бити дело Божјег откривења, него чисто земаљски људски производ, пројекција стварних друштвених односа фантастично пренетих на Небо. Зато нас неће зачудити што ће материјалистички оријентисани писци, мада друкчије нарави и карактера од Васе Пелагића, налазити у њој бесмислице и нетачности, чији ће фантастични

карактер тек они моћи својим тумачењем осветлити и открити. Поред тога, њихово тумачење изазива и појава књига и написа, све бројнијих у последње време, које доказују истинитост појединих библијских казивања, па је нужно једномишљеницима изнети друкчија мишљења, која ће умањити важност библијских казивања (ако се већ не могу негирати и пренети у области легенде), или објаснити којим су путем настала из друштвених односа и тако даље.²⁴

Но за нас православне „један је Законодавац и Судија, Који може спасти и погубити“ – Бог (Јаковљева 4, 12), и Његова света воља је једино мерило којим се процењује и суди шта је морално, а шта неморално, шта је грех, а шта добро дело. Друга је ствар шта је правно дозвољено, а шта недозвољено. **Морал је у области божанског и вечног, право у области људског и пролазног**, те се стога не могу увек поклапати и изједначавати.

Гласник, септембар 1984.

НАПОМЕНЕ:

¹ Писци и књиге II, Просвета, Београд 1964, страница 121.

² Писци и књиге II, Просвета, Београд 1964, страница 113. Овај човек, заслепљен политички непријатељски говори и пише, не само против Немаца и Маџара, него и против Хрвата који не мисле као он. У свом фанатизму најгоре поступа са Србима. По њему, они уопште не постоје. Поставивши као темељ опстанка хрватског народа потребу јединственог отпора притиску Немаца и Маџара, он у националној подели Срба и Хрвата види главну сметњу томе опстанку, те у својој расправи „Пасмина славосербска по Хорватској“ иступа са тврдњом да Срба као народа нема и да то име није етнички, него географски појам. Србе као народ створиле су од Хрвата, због својих циљева, Аустрија и Русија. Све вредности приписиване Србима створили су Хрвати, којима и припадају. Са том фикс идејом, о уједињењу снага Срба и Хрвата под именом хрватским, он ће писати о „прејасној херватској династији Немањићах, која кроз вијекове и као краљи владаху източно-сјеверних покрајинах Херватске.“ Свети Сава је „източну цркву херватску одцијепио од патријарке цариградскога“. У Косовској битци 1389. године против Турака било је, по њему, „Херватах“, и „Булгарах“, и „Румуњах“, и Шкипетарах“, само о Србима нема ни речи. Ту се „Милош Кобилић показа Херватом.“ Кнез Лазар је „похерваћеник, ну по својој прилици нечисте керви.“ Арсеније III Црнојевић био је „патријарха у Турској Херватској“, а потиче из „виђене обитељу херватске“ (Скерлић, наведено дело, страница 116). Народ пак који се сада назива Србима, у ствари су похрваћени отпатци разних народа: Влаха, Арбанаса и Цигана, „нечисти пук“, „нечиста пасмина“, за коју није штета да се набија на ражањ и пече (Скерлић, наведено дело, страница 116). Тако о Србима пише човек у коме је текла и српска крв, јер му је мајка била православна Српкиња, Милица Богданова. Његовом заслепљеношћу и мржњом били су задојени усташе у Хрватској прошлог рата, који су Старчевића прогласили оцем домовине.

³ Славко Мићановић, напомена редактора, у: Васо Пелагић, Изабрана дјела I, Сарајево 1971, страница 385.

⁴ Славко Мићановић, напомена редактора, у: Васо Пелагић, Изабрана дјела I, Сарајево 1971, страница 385. Пелагићеву необуздану природу и неуравнотежен карактер учили су рано и његови савременици. Влада у Србији 1865. године пристане да помогне отварање богословије у Бањалуци, те Гарашанин пошаље Пелагића Атанасију Николићу да му даде упутства. Овај му укаже да све што тамо буде чинио треба да буде у сагласности са Српском владом, но Пелагић то одбије изјавивши да ће радити независно, само по својој вољи. Николић извести Гарашанина „да се са овим ветропиром и изопаченим човеком не може радити. И тако Пелагић буде одбијен.“ Ристо Бесаровић, О првом деловању Васе Пелагића у Босни. Годишњак Историјског друштва Босне и Херцеговине, година II, Сарајево 1950, странице 190, 191.

⁵ Глигорије Ерњаковић, Српски социјалистички писци о религији, у књижици „О религији“, Коларчев народни универзитет, 1953, страница 115.

⁶ Глигорије Ерњаковић, Српски социјалистички писци о религији, у књижици „О религији“, Коларчев народни универзитет, 1953, страница 118.

⁷ наведено дело, страница 121.

⁸ Славко Мићановић, напомена редактора, у: Васо Пелагић, Изабрана дјела I, Сарајево 1971, страница 30.

- ⁹ Славко Мићановић, напомена редактора, у: Васо Пелагић, Изабрана дјела I, Сарајево 1971, страница 73.
- ¹⁰ Творенија IV, в руском переводје, Санкт Петербург 1898, страница 178.
- ¹¹ Творенија Блаженога Августина III, в руском переводје, Кијев 1906, О држави Божјој, књига 15, глава 16, страница 103.
- ¹² Творенија, в руском переводје, Тројице Сергијева лавра 1905, странице 44, 40.
- ¹³ Творенија, в руском переводје, Тројице Сергијева лавра 1905, странице 40, 41.
- ¹⁴ Богословска енциклопедија Лопухина IV, Санкт Петербург 1898, страница 178.
- ¹⁵ И Генесис, Атина 1960, страница 71. И поједини неправославни библисти, у овој ствари заступају исто становиште – Адалберт Ребић: „Ако Кајин припада првој генерацији људи – а библијски писац то очито претпоставља – онда је жена Кајинова била његова властита сестра. То библијског писца није ни најмање смућивало: бракови мушкараца и жене који су у блиском крвном сродству владали су у Израелу још доста дуго (Пост. 20, 12; 2 Сам. 13, 13)“ (Библијска праповијест, Загреб 1970, страница 201). Др Ото Прокш говори такође о браку Кајиновом са сестром претпостављајући да је узрок убиства Авељево било то што су оба брата заволели ту сестру, или што је „она, Божјом одлуком била обећана Авељу, те Кајин, у наступу зависти, уби“ (Die Genesis, Лајпциг 1924, страница 50). Др. Паул Хајниш такође вели: „Кајинова жена природно беше његова сестра. Брак између браће и сестара беше тада једна нужда.“ Он сматра да је до овог брака дошло још пре убиства Авељево: „... он (=Кајин) је још раније био ожењен и Енох је рођен још пре братоубиства“ (Das Buch Genesis, Бон 1930, страница 147).
- ¹⁶ наведено дело, страница 105.
- ¹⁷ Де пенитенција, Мињ. П. Л. Т. I, глава 4, страница 1234.
- ¹⁸ Творенија IX-XX, Санкт Петербург 1903, омилија на Посланицу Римљанима, страница 752.
- ¹⁹ наведено дело, странице 1, 670, 671.
- ²⁰ Морални закон, Београд 1938, страница 504.
- ²¹ Творенија IV, в руском переводје, Санкт Петербург 1898, Беседа 47. на књигу Постања, страница 520.
- ²² Творенија IV, в руском переводје, Санкт Петербург 1898, Беседа 47. на књигу Постања, страница 519.
- ²³ наведено дело, књига 16, глава 32, страница 197.
- ²⁴ Указаћемо на Зенона Косидовског, који у свом делу „Библијске легенде“ коментарише историју о Јосифу, кога су браћа продала у ропство, а он постао први до фараона у Египту. Кад су му браћа дошла по храну и он их препознао, тражењем да доведу најмлађег брата Венијамина, као и подметањем сребрне чаше у његову врећу, Јосиф је у ствари ово вршио у циљу проверавања да ли су се браћа морално поправила. Такав смисао речима Јосифовим, при показивању браћи даје Јосиф Флавије: „Вашу нежну љубав према нашем брату ценим веома и налазим да сте далеко боље поступили него што сам могао очекивати према оном што сте негда према мени учинили. Јер све ово што се сада с вама десило, ја сам учинио у циљу да вашу братску љубав ставим па испит“ (Jüdische Alterthümer, Köln am Rhein 1892, страница 53). Овај смисао поступка Јосифовог наводи и Косидовски: „И не сањајући да египатски достојанственик разуме њихов језик, Јаковљеви синови стадоше се вајкати да их је снашла заслужена казна за подли поступак према брату. Тако Јосиф дознаде да се кривци кају за свој преступ и да нису рђави људи. И од тога му се толико ражалило да се окрену од њих и заплака се“ (наведено дело, Београд 1965, страница 103). Но поред тога, он поступак Јосифов, на другом месту, карактерише пакошћу и осветом према браћи: „Није се могао одрећи задовољства да им зада страха!“ (исто, страница 101). За поштеду амаличког цара Агага, што је Саул учинио насупрот заповести Божјој, датој преко пророка и првосвештеника Самуила (1. Царевима 15, 9, 32, 33), Косидовски има само похвалу, велећи да се ту „одразила дивна црта његовог (=Сауловог) карактера; витештво и великодушност“, па даље корећи Самуила што је испунио заповест Божју: „Колико је он у том случају симпатичнији од првосвештеника (=Самуила) који је својом руком на комаде сасекао Агага“ (наведено дело, страница 360). Разуме се да Косидовски сва библијска чуда своди на природна дејства и легенду. Исто тако Олег Мандић говори о библијском „миту“ о Адаму постављеном у рај „да га обрађује и гоји“, уз забрану да једе плодове с дрвета познања добра и зла, па после греха, и кажњавања змије, Бог кажњава Адама и Еву. „Адамова се казна састоји“, вели Мандић, „у проклетству да ће себе и своје с муком прехрањивати обрађујући земљу: У зноју ћеш лица свога јести хлеб...“, па даље наставља: „Бог је, дакле казнио Адама и Еву смртношћу и радом, то јест обавезом да се труде како би себи осигурали опстанак, а Еву још посебно рађањем деце и стављајући је под власт мужа. Биолошке појаве рађања и смрти као и друштвена појава рада приказане су као казна којој су подвргнути сви људи

због престопа својих наводних прародитеља.“ (Лексикон јудаизма и кршћанства, Матица хрватска, Загреб 1969, страница 30) Мандић тако вели, иако се из текста Библије јасно види да је обавеза рада постављена човеку одмах по његовом постанку (1. Мојсијева 2, 15), као што наводи и Мандић (да га ради и да чува – гоји), пре пада у грех, а после пада тек долази проклетство земље да рађа трње и коров, мука обраде земље и храњења од ње у зноју лица свога (глава 3, 17-19). Но ако је рад створио од животиње човека, како би се могло дозволити да и Библија уздиже рад тако да га везује са човеком од његовог постанка. Библија може и мора да у раду види проклетство. То што је Син Божји, Исус Христос, до своје 30. године био радник, дрводеља, и што је апостол Павле правио шаторе и прокламовао начело: „Ко не ради да и не једе“ (2. Солуњанима 3, 10), то мора да спада у мит и фабулу. Само као покушај дисквалификације Библије може се примити и тврдња да је Еви као проклетство и казна после греха Бог одредио рађање деце, јер по Библији она није постала женско после греха, него у самом стварању, и одмах по том чула благослов: „Рађајте се и множите се“ (1. Мојсијева 1, 27, 28). После греха је дошло не „Рађаћеш“, него: „У мукама ћеш децу рађати“ (1. Мојсијева 3, 16), а то је ипак нешто друго.

